

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 17/1997 vp

Hallituksen esitys oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä lokakuuta 1997 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 132/1997 vp oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vanhempi hallitussihteeri Christer Lundström, erityisasiantuntija Merja Muilu ja lainsäädäntöneuvos Asko Välimaa, oikeusministeriö
- ylikomisario Kimmo Markkula, sisäasiainministeriö
- eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimaja
- oikeusneuvos Arvi Paasikoski, korkein oikeus
- hallintoneuvos Timo Silenti, korkein hallinto-oikeus
- hovioikeudenneuvos Ritva Supponen, Rovaniemen hovioikeus
- kärjäjätuomari Ulla Lahtinen, Helsingin kärjäoikeus
- laamanni Lars Lindh, Lapin kärjäoikeus
- ylimääräinen kärjäjätuomari Jaakko Pankakoski, Porvoon kärjäoikeus
- lääninoikeuden ylituomari Juhani Silén, Keski-Suomen lääninoikeus
- lääninoikeuden ylituomari Jorma Pitkänen, Vaasan lääninoikeus
- tutkimuspäällikkö Riitta Ryhänen, Kilpailuvirasto
- yleinen oikeusavustaja Marja-Liisa Holopainen, Nilsiäen kunnan yleinen oikeusaputoimisto

- yleinen oikeusavustaja Pekka Tolvanen, Nokian kaupungin yleinen oikeusaputoimisto
- kanslisti Merja Nurmi, Nurmijärven kunnan yleinen oikeusaputoimisto
- kanslisti Armi Heinikangas, Porin kaupungin yleinen oikeusaputoimisto
- johtava yleinen oikeusavustaja Liisa Vehmas-Turunen, Turun kaupungin yleinen oikeusaputoimisto
- varatoimitusjohtaja Veijo Jalava, Kuntien eläkevakuutus
- lakimies Outi Raitoaho, Suomen Kuntaliitto
- puheenjohtaja, asianajaja Matti Wuori, Ihmisoikeusjuristit ry
- neuvottelupäällikkö Juha Leino, Kunnallisivirkamiesliitto KVL ry
- STTKJ:n pääluottamusmies, osastosihteeri Anna-Liisa Valtonen, Poliisijärjestöjen Liitto
- puheenjohtaja, asianajaja Pekka Sirviö ja asianajaja Markku Fredman, Suomen Asianajajaliitto
- varatuomari Kenneth Gallen-Kallela, Suomen Lakiasiantuntijaliiton Liitto
- lakimies Juha Viertola, Suomen Lakimiesliitto
- kihlakunnannismies Tapani Tiilikainen, Suomen Nimismiesyhdistys
- puheenjohtaja Viljo J. Turpeinen, Suomen Oikeudenkäyntiasiamiesyhdistys
- puheenjohtaja, johtava kihlakunnansyyttäjä Matti Nissinen, Suomen Syyttäjäyhdistys
- johtaja Lea Mäntyniemi, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto

- lainopillinen asiamies Juha Ahvenniemi, Suomen Yrittäjät
- puheenjohtaja, varatuomari Antti Sorjonen, Yksityisalojen lakimiehet ry
- puheenjohtaja, yleinen oikeusavustaja Marja-Leena Levänen, Yleiset Oikeusavustajat ry
- varatuomari Seija Kärnä, Lakiasiaintomisto Seija Kärnä Oy
- varatuomari Jukka Niskanen, Lakiasiaintomisto Jukka Niskanen

- professori Antti Jokela
- dosentti Jaakko Jonkka
- professori Juha Lappalainen
- professori Olli Mäenpää
- professori Kaarlo Tuori.

Lisäksi valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon professori Jyrki Virolaiselta sekä vastaanottanut useita kansalaiskirjelmia.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan, että nykyiset oikeusapujärjestelmät — maksuton oikeudenkäynti ja yleinen oikeusapu — korvataan uudella yhtenäisellä oikeusapujärjestelmällä. Samalla kuntien velvollisuus yleisen oikeusavun antamiseen siirrettäisiin valtion tehtäväksi.

Maahan perustettaisiin noin 70 valtion ylläpitämää oikeusaputoimistoa, joissa olisi johtava oikeusavustaja ja yleensä 1—3 muuta oikeusavustajaa. Varsinaista väliportaan hallintoa ei olisi. Maa jaettaisiin kuitenkin hovioikeuspiirien mukaan kuuteen alueeseen, joissa jokaisessa alueen yhden oikeusaputoimiston johtava oikeusavustaja määrättäisiin samalla oikeusaputoimen johtajaksi. Hän vastaisi palveluiden tasapuolisesta tarjonnasta omalla alueellaan.

Oikeusministeriö vahvistaisi oikeusaputoimistojen sijaintikunnat sekä päättäisi oikeusaputoimistojen sivutoimistoista ja sivuvastaanotoista. Oikeusaputoimistoille ei erikseen vahvistettaisi toimialueita, vaan asiakkaat saisivat kääntyä haluamansa oikeusaputoimiston puoleen.

Oikeusavun myöntämisestä päättäisi oikeusavustaja. Oikeusavun taloudellisista edellytyksistä säädettäisiin tarkemmin asetuksella. Oikeusapua annettaisiin silloin, kun hakija on oikeudellisen avustajan tarpeessa kuitenkin niin, että oikeusavun saantia rajoitettaisiin vähäisissä asioissa. Oikeusapua annettaisiin edelleen sekä ilman korvausvelvollisuutta että osakorvausta

vastaan. Muilta kuin toimeentulotukeen oikeutetuilta perittäisiin lisäksi 200 markan suuruinen oikeusapumaksu.

Oikeusapuun kuuluisivat eräin rajoituksin avustajan palvelut. Avustaja olisi joko oikeusavustaja tai yksityinen avustaja. Silloin kun kysymyksessä on tuomioistuinasia, tuomioistuin määräisi avustajan palkkion. Muulloin myös palkkion määrääminen kuuluisi oikeusavustajalle.

Oikeusapupäätöksestä ei saisi valittaa, vaan siihen olisi vaadittava oikaisua. Oikaisupäätökseen saisi hakea muutosta valittamalla lääninoikeuteen hallintolainkäyttölain mukaisesti.

Esitykseen sisältyy myös puolustajaa ja syyttestä vapautetun oikeudenkäyntikulujen korvaamista valtion varoista koskevat säännökset, jotka liittyvät 1.10.1997 voimaan tulleeseen rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistukseen.

Esitys sisältää ehdotukset oikeusapulaiksi ja laiksi oikeusaputoimen hallinnosta sekä 12 lain muuttamisesta.

Esitys liittyy vuoden 1998 valtion talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä kesäkuuta 1998. Syyttestä vapautetun oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevaa säännöstä sovellettaisiin kuitenkin vasta 1 päivästä tammikuuta 1999 lukien.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen lähtökohdat ja valiokuntakäsittelyssä ilmenneet ongelmat

Hallituksen esityksen tavoitteet. Hallituksen esityksen tavoitteena on luoda yksi yhtenäinen oikeusapujärjestelmä, joka tarjoaa vähävaraisille oikeusavun hakijoille heidän tarvitsemansa mahdollisimman laadukkaat oikeudelliset palvelut. Oikeusaputoiminnan, joka on luonteeltaan asianajopalvelua, tulee kaikilta osin vastata asianajotoiminnalle asetettavia vaatimuksia.

Tavoitteena on myös, että oikeusapujärjestelmä tukee sellaisia menettely- ja toimintatapoja oikeudellisissa asioissa, joita kulunsa itse maksava kansalainen keskimäärin käyttäisi vastaavassa asiassa. Oikeusapupalvelujen kustannusten tulee sekä hakijan että yhteiskunnan kannalta vastata palvelujen laatua.

Oikeusavun voimavarat pyritään kohdentamaan aikaisempaa tasavertaisemmin ja aikaisempaa useammalle eniten tarvitsevalle.

Tavoitteiden arviointi. Arvioitaessa hallituksen esityksen tavoitteita suhteessa niihin määrärahoihin, jotka nykyisin ovat käytettävissä oikeusapuun, tavoitteiden asettelussa ei ole huomauttamista.

Kysymyksessä on kuitenkin kokonaisuudistus. Valiokuntakäsittelyn aikana on tullut korostetusti esiin se, että esityksen tavoitteet olisi pitänyt nähdä laajasti. Esityksessä olisi pitänyt määrittellä oikeusavun kehittämisen yleistavoitteet ja kiinnittää huomiota oikeudenkäytön suureen ongelmaan eli siihen, ettei keskituloisilla ole oikeudenkäyntikulujen huomattavan nousun vuoksi juurikaan mahdollisuuksia perätä oikeuksiaan tuomioistuimissa.

Asiantuntijakuulemisissa on edelleen kiinnitetty huomiota siihen, että asiaan vaikuttavat ihmisoikeussopimusten määräykset ja perustuslain säännökset on sinänsä selostettu oikein, mutta niistä vedetyt johtopäätökset perusteluissa ja pykäläehdotuksissa ovat keskenään ristiriitaisia ja osin kestäättömiä. Pykäläehdotuksissa on mm. seuraavia ongelmia:

— Oikeusapulakiehdotuksesta puuttuu säännös siitä, että asianosaisella on oikeus itse valita oikeudenkäyntiavustajansa. Ihmisoikeussopimusten mukaan tämä on kiistaton oikeus.

— Oikeusavustajan pätevyysvaatimuksia ehdotetaan kiristettäväksi ilman, että asiasta on käyty yhteiskunnallista keskustelua ja selvitetty, onko nykyisestä käytännöstä aiheutunut ongelmia. On kyseenalaista, onko säännösehdotus suomalaisen perinteen huomioon ottaen ihmisoikeussopimusten mukainen.

— Muutoksenhaku kaikista oikeusapuun liittyvistä päätöksistä ehdotetaan ohjattavaksi hallinnollista tietä siten, että päätökseen olisi ensin vaadittava oikaisua. Oikaisupäätökseen saisi hakea muutosta lääninoikeudelta valittamalla hallintolainkäyttölain mukaisesti. Tästä seuraisi, että korkeimman oikeuden oikeusapuasiassa tekemään päätökseen voisi vaatia oikaisua hallintoviranomaiselta, ts. oikeusavustajalta, ja sen jälkeen valittaa lääninoikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tällaisten säännösten ei katsota turvaavan oikeuslaitoksen riippumattomuutta, minkä vuoksi muutoksenhakujärjestelmän perustuslainmukaisuus on kyseenalaistettu. Oikeuslaitoksen riippumattomuutta horjuttaa myös oikeusaputoimistolle ehdotettu oikeus peruuttaa oikeudenkäyntiavustajan määräys kesken oikeudenkäynnin.

Esityksen yksi peruslähtökohta on se, että oikeusapupäätös on aina luonteeltaan hallintopäätös. Tästä on seurannut, että hallinnolliset intressit ovat ohjanneet lain kirjoitusta ja yleisten tuomioistuinten esittämät näkökohdat ovat jääneet ottamatta varteen. Kuitenkin oikeusapujärjestelmän tulee soveltua kolmeen eri tyyppiseen menettelyyn: ulkoprosessuaaliseen oikeusapuun, hallintolainkäyttöön sekä yleisten tuomioistuinten riita-, rikos- ja hakemusasiain oikeuskäsittelyyn.

Maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämiseen liittyvien epäkohtien korjaamiseen on puututtu vain vaimealla maininnalla siitä, että tuomioistuimissa pitäisi käyttää nykyistä enemmän maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä osittaisena.

Esitys on myös osoittautunut vaikealukuiseksi. Perusteluista ei selviä, mikä on nykyisen maksuttoman oikeudenkäynnin sisältö. Sen seurauksena ehdotetut uudistuksetkaan eivät aukea. Lakiehdotusten kirjoittamisessa käytetty lakitekniikka ei toimi. Pykälää ei ole kytketty toisiinsa niin, että lakiteksteistä kävisi ilmi, mitkä säännökset kuuluvat yhteen. Oikeusapulain määritelmät eivät sovi keskenään yhteen.

Lakivaliokunnan perusratkaisu

Hallituksen esitykseen sisältyvät valtion vuoden 1998 talousarvioon liittyvät uudistusehdotukset ovat tarpeellisia ja tarkoituksenmukaisia. Valiokunta pitää välttämättömänä, että ensi vuoden talousarvioon vaikuttavat lainsäädännölliset muutokset toteutetaan suunnitellulla tavalla. Valiokuntakäsittelyssä ilmi tulleet esityksen ongelmakohdat ovat kuitenkin niin vakavia, ettei valiokunta voi puoltaa esityksen hyväksymistä kokonaisuudessaan.

Talousarviovaikutusten toteuttamiseksi valiokunta ehdottaa, että nyt toteutetaan seuraavat uudistukset:

- yleinen oikeusaputoiminta siirretään kunnilta valtiolle

- ryhdytään perimään oikeusapumaksua

- oikeusavun myöntämiseksi tarvittavan taloudellisen selvityksen vahvistaminen siirretään kunnan sosiaaliviranomaisilta valtion oikeusaputoimistoihin

- säännökset siitä, milloin oikeusapua ei myönnetä, kirjoitetaan nykyistä selkeämmin, jotta käytäntö saadaan mahdollisimman yhdenmukaiseksi koko maassa,

- toteutetaan julkinen puolustus ja oikeudenkäyntikulujen korvaaminen syytteestä vapautetulle rikosoikeudenkäyntimenettelyn uudistamiseen liittyvien eduskunnan lausumien mukaisesti.

Tässä vaiheessa ei sitä vastoin yhdistetä oikeusapujärjestelmää ja maksutonta oikeudenkäyntiä yhdeksi järjestelmäksi, ei muuteta yksityisen oikeudenkäyntiavustajan pätevyysvaatimuksia hallituksen esityksen mukaisesti eikä yhtenäistetä muutoksenhakujärjestelmää, vaan nykyjärjestelmä pidetään ennallaan.

Valiokunnan ehdotuksesta seuraa, että nykyi-

set kaksi oikeusapujärjestelmää — yleinen oikeusapu ja maksuton oikeudenkäynti — jäävät edelleen voimaan ja toimivat kuten nykyisinkin periaatteessa toisistaan riippumatta. Tässä yhteydessä järjestelmien sisältöä ja laajuutta kuitenkin yhdenmukaistetaan. Tämä tarkoittaa seuraavaa:

- *Oikeusapujärjestelmän* tavoitteena on antaa hakijoille ilmaista tai edullista oikeudellista neuvontaa sekä avustajan palveluja tuomioistuinasioissa. Oikeusapua annetaan oikeusaputoimistoissa ja oikeusapupäätökseen liitetään mahdollisuus myöntää vapautus oikeudenkäyntiin liittyvistä maksuista. Oikeusaputoimiston mahdollisuutta määrätä oikeusavustaja oikeudenkäyntiin laajennetaan, jotta oikeusapupäätöksiä saa jo ennen oikeudenkäyntiä ja jotta oikeusavun myöntäminen osakorvausta vastaan lisääntyy.

- *Maksuttoman oikeudenkäynnin* tavoitteena on antaa sen saaneille vapautus oikeudenkäyntiin liittyvistä maksuista sekä tarvittaessa avustaja tai asiamies. Maksuttomasta oikeudenkäynnistä päätetään asianomaisessa tuomioistuimessa. Maksuttoman oikeudenkäynnin sisältö säilyy entisellään, mutta maksuttoman oikeudenkäynnin alaa hallintotuomioistuimissa laajennetaan nykyisestäään niin, että maksuton oikeudenkäynti voidaan myöntää kaikissa lääninoikeuksissa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävissä asioissa. — Tässä yhteydessä ei kuitenkaan vielä ole mahdollista ulottaa maksutonta oikeudenkäyntiä sellaiseen hallintoprosessiin, joka tapahtuu hallintoviranomaisissa ja lautakuntatyypissä muutoksenhakuelimissä.

Tuomioistuin ei koskaan päättää oikeusavun myöntämisestä eikä oikeusaputoimisto maksuttomasta oikeudenkäynnistä. Yleinen oikeusapu ja maksuton oikeudenkäynti ovat kuitenkin osittain päällekkäisiä. Valiokunta esittää tämän ottamista säännöksissä huomioon siten, että oikeusaputoimisto myöntää yleistä oikeusapua ulkoprosessuaalisia toimenpiteitä ja tulossa olevia oikeudenkäyntejä varten. Sen jälkeen, kun asian tosiasiallinen käsittely tuomioistuimessa alkaa, oikeusaputoimisto ei enää voi määrätä yksityistä avustajaa oikeudenkäyntiin. Tuomioistuin puolestaan voi muuttaa yleisen oikeusaputoimiston

päätöstä vaihtamalla avustajaa tai myöntämällä avustajan, vaikka avustajan määräys ei kuulunut oikeusapupäätökseen.

Valiokunta ehdottaa edellä esittämänsä perusratkaisun toteutettavaksi lakiteknisesti siten, että hallituksen esitykseen sisältyvä oikeusapulakiehdotus hylätään. Oikeusapulain sijasta valiokunta ehdottaa hyväksyttäväksi nyt voimassa olevan lain pohjalta laaditun uuden lain yleisestä oikeusavusta ja tehtäväksi maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettuun lakiin järjestelmän hienosäädöstä johtuvat välttämättömät muutokset (uudet 15. ja 16. lakiehdotukset).

Valtion oikeusaputoimistojen toiminnan järjestämisestä

Palvelujen saatavuus. Oikeusaputoimistojen määrä vähenee nykyisestä 160:stä noin 70:een. Tarkoituksena on tehostaa oikeusaputoimistojen toimintaa, kohottaa yleisen oikeusavun laatua sekä tasata eri toimistojen keskinäistä työmäärää. Toimistojen vähentämisestä seuraa kuitenkin väistämättä, että palveluiden saatavuus harvaan asutuilla alueilla vaikeutuu. Tämän vuoksi valiokunta edellyttää, että ainakin niihin kuntiin, joissa nyt on oikeusaputoimisto, järjestetään joko sivutoimisto tai sivuvastaanotto, jossa oikeusavustajilla on riittävät ja tarkoituksenmukaiset vastaanottoajat. Tämän lisäksi on tarpeen laajentaa nyt koekäytössä olevaa palvelumuotoa, jossa oikeusavustajat mm. tietokoneella varustautuneina menevät asiakkaiden luokse.

Koulutus ja yhteistoiminta. Tarkoituksena on muodostaa uusia tehokkaita toimistoja, joiden henkilökunta koostuu eri paikkakunnilla ja eri olosuhteissa työskennelleestä henkilökunnasta. Jotta toimistojen työ lähtisi parhaalla mahdollisella tavalla käyntiin, on välttämätöntä, että oikeusaputoimistojen henkilökunnalle annetaan koulutuksella yhtäläiset perusvalmiudet uusien säännösten soveltamiseen. Tärkeää on myös järjestää kiinteä ja toimiva yhteistyö lähiseudun käräjäoikeuksien kanssa.

Kunnallisten oikeusaputoimistojen henkilökunnan lisäeläkkeet. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan esityksen valmistelun loppuvaiheessa on ilmennyt, että yleisten kunnallisten eläkesään-

nösten mukaan 40- ja 50-luvulla syntyneet kuntien viranhaltijat ja työntekijät menettävät valtiolle siirtymisen yhteydessä oikeutensa lisäeläkkeeseen. Jotta lisäeläke säilyisi, tarvitaan erityisjärjestelyjä, joihin on nyttemmin ryhdytty.

Valiokunnan saaman tiedon mukaan Kuntien eläkevakuutuksessa valmistellaan parhaillaan kunnallisen eläkelaitoksen eläkesäännön muuttamista niin, että oikeusaputoimistojen henkilökunnan lisäeläkkeet turvataan. Asiasta päättää eläkelaitoksen valtuuskunta, joka kokoontuu seuraavan kerran toukokuussa 1998.

Aikaisemmin vastaavanlaisten hallinnon kokonaisjärjestelyjen yhteydessä henkilökunnan eläke-etuudet on turvattu täysimääräisesti. Valiokunta edellyttää, että näin tapahtuu tässäkin yhteydessä. Mikäli asiassa kuitenkin tapahtuisi jokin odottamaton käänne, asiaan on palattava kuntien ja valtion välisin neuvotteluin ja mahdollisin erillisin lakiehdotuksin.

Oikeusapujärjestelmän edelleenkehittäminen ja jatkovalmistelu

Valiokunta katsoo, ettei nyt toteutettava osittaisuudistus ole riittävä, vaan asian valmistelua on nopeassa tahdissa jatkettava.

Oikeusavun uudelleen kohdentaminen. Jatkovalmistelussa on asetettava selkeät tavoitteet ja aikataulut oikeusavun uudeltaisesta kohdentamisesta niin, että hallitusmuodon 16 §:ssä säännelty perusoikeus oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin voi myös käytännössä toteutua. Valiokunnan mielestä tavoitteena tulisi olla, että oikeusapu muuttuu kansalaisoikeudeksi.

Asioiden monimutkaistuminen ja uusi suullinen oikeudenkäyntimenettely asettavat entistä suurempia vaatimuksia oikeudenkäynnin osapuolille. Kohonneet oikeudenkäyntikulut johtavat kuitenkin siihen, että oikeutta ei aiheellisissa tapauksissa haeta. Pelkona on, että jos vastoin omaa käsitystään häviää jutun, joutuu vielä maksamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut, joita oikeusturvavakuutukseen ei korvaa.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luku, jossa on säännökset oikeudenkäyntikulujen määräytymisestä, on parhaillaan uudistettavana. Siihen liittyen on selvitettävä, millä keinoin oikeudenmu-

kainen oikeudenkäynti saadaan myös keskituloisten ulottuville. Ainakin osakorvausta vastaan myönnettävää yleistä oikeusapua pitää voida myöntää nykyistä huomattavasti laajemmalle väestöryhmälle. Myös oikeusturvavakuutuksen kohdentumista ja kattavuutta on tämän vuoksi mietittävä uudelleen.

Yksi yhtenäinen oikeusapujärjestelmä. Tavoitteena tulee edelleen olla myös se, että kahdesta erillisestä oikeusapujärjestelmästä päästään yhteen järjestelmään. Valmistelun yhteydessä on perustuslain säännökset ja ihmisoikeussopimusten määräykset huomioon ottaen selvitettävä, miten oikeusaputoimistojen ja tuomioistuinten erilaiset näkökulmat ja painopisteet sovitetaan yhteen.

Koko hallintoprosessi oikeusavun piiriin. Hallintolainkäytön kehittämistavoitteena on, että erillisistä muutoksenhakulautakunnista luovutaan ja asiat siirretään ensimmäisessä oikeusasteessa käsiteltäviksi yleisiin alueellisiin hallintotuomioistuihin. Uudistus saattaa kuitenkin viedä aikaa ja lisäksi voi osoittautua tarpeelliseksi säilyttää jokin erillinen lautakunta. Uudistuksen toteutumisesta odottamatta maksuton oikeudenkäynti on tasa-arvon vuoksi nopeasti ulotettava kaikkeen hallintoprosessin piiriin luettavaan oikeudenkäyttöön.

Oikeudenkäyntiasiamiehen kelpoisuusehdot. Oikeudenkäyntiasiamiestä ja oikeusavustajia koskevia säännöksiä on useissa eri laeissa. Näitä on mm. oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä, nuorista rikoksentehtäjästä annetun lain 23 §:ssä, maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 11 §:ssä, esitutkintalain 45 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:ssä.

Jo pelkkä säännösten perusasetelma eli se, vaaditaanko oikeudenkäyntiasiamieheltä oikeustieteellistä tutkintoa vai ei, vaihtelee pykälittäin. Riita- ja rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyä sekä hallintoprosessia koskevat säännökset on uudistettu 1990-luvulla. Vielä on tulossa hovioikeusmenettelyn uudistaminen. Uusi suullinen ja keskitetty prosessi asettaa oikeudenkäynnin osapuolille aikaisempaa suuremmat vaatimukset. Sen vuoksi on välttämätöntä, että oikeudenkäyntiasiamiestä ja oikeudenkäyntiavustajia

koskevat säännökset otetaan tarkasteltaviksi yhtenä kokonaisuutena siten, että ihmisoikeussäännökset, prosessin laatuvaatimukset ja kilpailulainsäädännön näkökohdat yhteen sovittaen säännökset uudistetaan ja saatetaan ajan tasalle.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Oikeusapulaki ja lakivaliokunnan perusratkaisusta johtuvat muutokset

Edellä yleisperusteluissa on jo todettu lakivaliokunnan perusratkaisun lähtevän siitä, että valiokunta ehdottaa 1. lakiehdotuksen eli oikeusapulain hylkäämistä ja nykyisten oikeusapujärjestelmien jättämistä pääosin sellaisenaan voimaan.

Yleisestä oikeusaputoiminnasta annettu laki kirjoitetaan nykyisen lain pohjalle uudelleen ja lakiin maksuttomasta oikeudenkäynnistä tehdään välttämättömät muutokset. Tämä johtaa siihen, että käsite yleinen oikeusapu sekä virkanimikkeet johtava yleinen oikeusavustaja ja yleinen oikeusavustaja säilyvät. Tästä johtuvat muutokset on tehtävä lakiehdotuksiin kauttaaltaan. Näitä muutoksia ei ole jäljempänä erikseen selostettu.

Lakiehdotuksiin sisältyvät viittaukset oikeusapulakiin on myös muutettava niin, että niissä viitataan joko yleistä oikeusapua koskevaan lakiin tai maksutonta oikeudenkäyntiä koskevaan lakiin tilanteen mukaan. Myöskään näitä muutoksia ei ole erikseen perusteltu.

Valiokunta ehdottaa, että oikeusaputoimistojen nimet muodostetaan paikkakunnan nimestä ja sanasta oikeusaputoimisto. Kaikki toimistot yhdessä ovat valtion oikeusaputoimistoja. Tämän perusteella myös 2. lakiehdotuksen nimike ehdotetaan muutettavaksi.

Mainituista lakiteknisistä seikoista johtuu, että lakiteksteissä on lukuisia muutosehdotuksia. Sen vuoksi päätösehdotukseen on kokonaisuudessaan kirjoitettu ”ulos” ne lakiehdotukset, joihin ehdotetaan tehtäväksi muutoksia.

2. Laki oikeusaputoimen hallinnosta

1 §. Valiokunta ehdottaa pykälän täydentämistä siten, että siitä ilmenee valtion olevan oikeusaputoimistojen ylläpitäjä.

2 §. Pykälän mukaan oikeusministeriö päättää oikeusaputoimistojen sekä sivutoimistojen ja sivuvastaanottojen sijaintikunnista. Valiokunta ehdottaa pykälän täydentämistä niin, että siinä lausutaan julki oikeusministeriön velvollisuus kuulla kuntia ennen päätöksen tekemistä.

3 ja 4 §. Pykälissä on säännökset oikeusaputoimen johtajan, johtavan oikeusavustajan ja oikeusavustajan nimittämisestä ja kelpoisuusehdoista.

Valiokunta ehdottaa pykälien keskinäisen järjestyksen vaihtamista loogisemman pykäläjärjestyksen aikaansaamiseksi.

3 (4) §. Valiokunta ehdottaa pykälässä nimenomaisesti todettavaksi, että johtava yleinen oikeusavustaja ja yleinen oikeusavustaja ovat virkasuhteessa valtioon. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 5 §:ssä oleva säännös nimittävistä viranomaisista siirretään tähän pykälään.

Edelleen valiokunta ehdottaa, että pykälässä olevaa yleiseltä oikeusavustajalta vaadittavaa käytännön kokemuksen määrittelyä muutetaan niin, että oikeusavustajalta vaaditaan riittävää kokemusta asianajajan työstä. Tällä sanonnan muutoksella ei ole tarkoitus muuttaa hallituksen esityksen perusteluja. Riittävä kokemus voidaan saavuttaa usealla eri tavalla: siihen voidaan lukea mukaan paitsi toiminta asianajotoimistossa tai lakiasiantuntijatoimistossa myös muu sellainen toiminta käytännön oikeudellisissa tehtävissä, joka on luonteeltaan samanlaista kuin asianajajaksi hyväksymiseen vaaditaan.

5 §. Valiokunta ehdottaa pykälän muuttamista, koska pykälän toinen virke on edellä siirretty 3 §:ään.

8 §. Pykälässä on säännökset siitä, milloin oikeusaputoimisto voi antaa oikeudellista apua muullekin kuin yleiseen oikeusapuun oikeutetulle henkilölle. Valiokunta ehdottaa, että 2 momentissa oleva säännös aloitetun toimeksiannon loppuun suorittamisesta siirretään uuteen yleistä oikeusaputoimintaa koskevaan lakiin ja sen vuoksi poistetaan pykälästä.

Poiston seurauksena 3 momentin säännös voidaan liittää pykälän 1 momentin loppuun ja näin poistaa myös 3 momentti.

9 § (uusi). Oikeusapulakiehdotukseen oli sisällytetty ehdotus oikeusavustajan esteellisyyssäännöksistä. Valiokunta katsoo, että säännös kuuluu tähän lakiin ja ehdottaa säännöksen sijoittamista lain 9 §:ksi.

12 § (uusi). Laissa on tarpeen yleissäännös siitä, miten asiat ratkaistaan oikeusaputoimistossa.

Pääsääntönä on, että johtava yleinen oikeusavustaja tai yleinen oikeusavustaja ratkaisee asiat. Johtava yleinen oikeusavustaja voi kuitenkin kirjallisesti määrätä toimistohenkilökunnan ratkaisemaan oikeusapuhakemukset selvissä asioissa, jos oikeusapu myönnetään hakemuksen mukaisesti. Valiokunta ehdottaa tätä koskevan pykälän sijoittamista 12 §:ksi.

13 § (11 §). Pykälässä on salassapitosäännös. Pykälästä on syytä poistaa tarpeettomat sanat "toimessa ollessaan eikä sen jälkeenkään".

16 §. Pykälään sisältyvät lain voimaantulo- ja siirtymäsäännökset. Valiokunta ehdottaa eräitä sanonnallisia tarkistuksia pykälään.

Lain nimike. Valiokunta ehdottaa, kuten edellä on jo mainittu, lain nimikkeen muuttamista laiksi valtion oikeusaputoimistoista.

3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Yleistä. Lakiin ehdotetut muutokset johtuvat eduskunnan rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä hyväksymän kahden lausuman toteuttamisesta. Oikeusministeriön ripeä toiminta on myönteistä. Siitä on kuitenkin seurannut, että lakiehdotuksen yksityiskohtien kirjoittamista ei ole ehditty toteuttaa riittävällä huolella. Valiokunta ehdottaa muutoksia, jotka pohjautuvat rikosprosessiuudistusta pohtineen oikeusministeriön työryhmän mietintöön (LVO 1/1993).

2 luku. Asianomaisen avustamisesta

1 §. Pykälässä on säännös siitä, milloin tuomioistuimien voi epäillyn pyynnöstä määrätä hänelle puolustajan.

Valiokunta ehdottaa, että pykälän alkuun lisätään periaatteellisesti tärkeä säännös siitä, että rikoksesta epäillyllä on niin halutessaan oikeus

huolehtia itse omasta puolustuksestaan. Säännös vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohdan säännöstä.

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään säännökset siitä, milloin tuomioistuim voi viran puolesta määrätä syytetylle puolustajan. Lisäysehdotus perustuu siihen, että vaikka syyte-tyllä on periaatteessa oikeus puolustautua henkilökohtaisesti, hän ei siihen aina kykene. Tällöin on viran puolesta huolehdittava siitä, että oikeudenkäynnin eri osapuolilla on tasavertaiset mahdollisuudet toimia oikeudenkäynnissä.

Näiden muutosten johdosta pykälä on lähes kokonaan kirjoitettu uudelleen.

2 §. Pykälässä on säännökset avustajan kelpoisuusvaatimuksista.

Valiokunta on edellä esittänyt, että oikeudenkäyntiasiamiehen ja avustajan kelpoisuusehdot on erikseen kokonaisuutena otettava tarkasteltaviksi ja uudistettaviksi. Sen vuoksi valiokunta ei ole puoltanut oikeusapulakiehdotuksessa kelpoisuusehtoihin ehdotettuja muutoksia, vaan ehdottaa maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 11 §:n säilyttämistä ennallaan. Yhdensuuntaisesti tämän kanssa valiokunta ehdottaa myös tässä, että pykälä palautetaan voimassa olevan lain mukaiseksi. Pykälää on kuitenkin täydennettävä niin, että se koskee sekä puolustajaa että asianomistajan avustajaa, joi- na voi toimia myös yleinen oikeusavustaja.

5—7 §. Pykälissä on säännökset asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan asemasta ja tehtävistä. Säännösten tulee koskea myös puolustajaa. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa pykälien muuttamista tässä yhteydessä.

Lisäksi valiokunta ehdottaa 7 §:ään uutta 2 momenttia, jonka mukaan puolustajan ja avustajan määräykset ovat voimassa, vaikka asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset erotetaan eri oikeudenkäynnissä käsiteltäviksi.

9 luku. Oikeudenkäyntikuluista

1 a §. Pykäläehdotuksen mukaan oikeudenkäyntikulujen korvaaminen olisi aina harkinnanvaraista.

Säännös on ristiriidassa sen yleisen periaatteen kanssa, että jutun voittaneella asianosaisella on oikeus saada oikeudenkäyntikulujensa kor-

vaus vastapuolelta. Säännösehdotus näyttää johtavan myös syyttömyysolettama -periaatteen loukkaukseen. Tämä periaate edellyttää mm. sitä, ettei syytteen hylkäävään vapauttavaan tuomioon saa panna näkyviin mitään sellaista, joka heijastelee tuomioistuimen kannanottoa syytety-tyl syyllisyydestä. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa pykälän 1 momentin sanonnan muuttamista.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeudenkäyntikulujen korvausta ei tuomita vastaajalle, joka esitutkintaa vaikeuttamalla tai muulla siihen rinnastettavalla tavalla on antanut aiheen syytteen nostamiseen.

Rikoksesta epäillyllä ei ole esitutkin- nassa minkäänlaista toimimis- tai myötävaikuttamis- velvollisuutta, vaan hänellä on oikeus vaieta ja kieltäytyä auttamasta tutkijoiden työtä. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että 2 momentin sanontaa tarkennetaan niin, että siinä puhutaan valheellisesta tunnustuksesta tai muuten tahallise- sta toiminnasta, joka on antanut aiheen syytteen nostamiseen.

5. Laki vaarallisten rikoksenuusijain eristämise- stä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Lakiehdotuksen 8 §:ään sisältyvä lakiviittaus on korjattu valiokunnan perusratkaisun mukaisek- si.

6.—9. ja 11. lakiehdotus

Kussakin lakiehdotuksessa ehdotetaan, että viit- taus maksutonta oikeudenkäyntiä koskevaan la- kiin korvataan viittauksella oikeusapulakiin. Valiokunnan perusratkaisun johdosta tämä muutosehdotus käy tarpeettomaksi. Siten laki- ehdotukset on hylättävä.

12. Laki oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 14 §:n ja 15 luvun 4 §:n muuttamisesta

12 luvun 14 §. Pykälässä oleva lakiviittaus mak- suttomasta oikeudenkäynnistä annettuun lakiin on ehdotettu muutettavaksi viittaukseksi oikeus- apulakiin. Valiokunnan perusratkaisun vuoksi viittaus säilyy ennallaan, mutta lisäksi on viitat- tava yleisestä oikeusavusta annettuun lakiin. Va- liokunta on muuttanut pykälän tämän mukaises- ti.

15 luvun 4 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi yleisen oikeusavustajan virkanimikkeen muuttamisen vuoksi. Kun virkanimikettä ei muuteta, muutosehdotus käy tarpeettomaksi. Siten pykälä on poistettava lakiehdotuksesta.

Johtolause ja lain nimike. Valiokunnan ehdottamista muutoksista johtuu, että lain johtolausetta ja nimikettä on muutettava.

13. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 28 §:n muuttamisesta

Lakiehdotuksen 28 §:ssä oleva lakiviittaus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeusapulakiin. Valiokunnan perusratkaisun johdosta lakiehdotus käy tarpeettomaksi, joten se on hyödytön.

15. Laki yleisestä oikeusavusta (Uusi)

Yleistä. Uusi lakiehdotus, ehdotus laiksi yleisestä oikeusavusta, on kirjoitettu voimassa olevan yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain pohjalte siten, että lain rakenne sekä yleiset säännökset oikeusavun määrittelystä ja siitä, mitkä tekijät otetaan huomioon hakijan taloudellisen aseman määrittelyssä, on säilytetty ennallaan. Yleisen oikeusavun hakemista ja myöntämistä sekä eri osapuolille maksettavia korvauksia koskevat säännökset on kirjoitettu lähinnä hallituksen esitykseen sisältyvän oikeusapulakiehdotuksen pohjalta niin, että pääosa asiantuntijakuulemisesta esitetystä huomautuksista on otettu varteen.

Siltä osin kuin yleinen oikeusapu ja maksuton oikeusapu ovat päällekkäisiä, säännökset ovat mahdollisimman identtisiä kuitenkin niin, että tuomioistuinkäsittelyyn vaikuttavilta osin tuomioistuimella on lopullinen sananvalta.

Järjestelmän päällekkäisyys perustuu seuraaviin näkökohtiin:

— Tavoitteena on lisätä yleisen oikeusavun ja maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä osakorvausta vastaan.

— Tavoitteena on myös vapauttaa tuomioistuimet niitä rasittavien hallinnollisten tehtävien hoitamisesta.

— Yleisillä oikeusavustajilla on kokemusta oikeusavun myöntämisestä niin, että hakijalle määrätään omavastuuosuus kustannuksista. Tuomioistuimet eivät ole juurikaan käyttäneet tätä mahdollisuutta maksuttomissa oikeudenkäynneissä.

— Yleisillä oikeusavustajilla on hyvät valmiudet hakijoiden taloudellisten edellytysten selvittämiseen. Tuomioistuimet puolestaan pystyvät viime kädessä parhaiten määrittelemään oikeusavun oikeudellisen tarpeen.

— Usein on yksiselitteistä, minkälaiset hakijan taloudelliset edellytykset ovat ja minkälainen on hakijan oikeudellisen avun tarve. Siten on tarkoituksenmukaista, että yleinen oikeusaputoimisto voi myöntää yleistä oikeusapua niin, että tarvittaessa asia voidaan hoitaa myös tuomioistuinkäsittelyn osalta. Tuomioistuimella on kuitenkin mahdollisuus muuttaa oikeusavun päätöstä avustajan määräämisen osalta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että oikeusaputoimistot ja tuomioistuimet pyrkivät keskenään hyvään yhteistyöhön niin, että yleisen oikeusavun ja maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämisessä päästään joustavaan ja tarkoituksenmukaiseen työnjakoon oikeusaputoimistojen ja tuomioistuinten välillä.

1 §. Pykälässä määritellään, mitä yleisellä oikeusavulla tarkoitetaan. Pykälä vastaa voimassa olevan yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain 1 §:ää.

2 §. Pykälässä selvitetään, mitä oikeudellisia palveluja ja kustannuksia yleinen oikeusapu sisältää.

Pykälän 1 momentin mukaan oikeusapuun kuuluvat oikeudelliset asiantuntijapalvelut — neuvonta, muut tarpeelliset toimenpiteet ja avustaminen tuomioistuimessa — sekä tarpeellisista tulkkaus- ja käännöskuluista sekä oikeudenkäyntimaksuista vapauttaminen. Momentti vastaa oikeusapulakiehdotuksen 2 §:ää.

Pykälän 2 momentissa on säännökset siitä, mitä toimenpiteitä yleiseen oikeusapuun sisältyy yksittäisessä asiassa. Toimenpiteet määräytyvät kunkin asian erityispiirteiden mukaan. Tällöin otetaan huomioon myös se, mistä asioista hakija itse kykenee selviytymään. Siten on mahdollista, että hakijalle laaditaan oikeusaputoimistossa tar-

peelliset hakemukset ja muut oikeudelliset asiakirjat, minkä jälkeen hän itse hoitaa asian asianomaisessa viranomaisessa tai tuomioistuimessa.

3 §. Pykälässä säädetään siitä, keille henkilöille oikeusapua annetaan. Pykälä vastaa oikeusapulakiehdotuksen 3 §:ää ja siinä on perussäännös siitä, että oikeusapu on hakijalle ilmaista tai että oikeusapua annetaan osakorvausta vastaan.

5 §. Pykälässä on säännökset siitä, milloin yleistä oikeusapua ei anneta.

Oikeusavun oikean kohdentumisen vuoksi on tarpeen, että oikeusapua annetaan koko maassa samoin perustein niille, jotka sitä eniten tarvitsevat, ja niissä asioissa, joissa oikeusapua tarvitaan. Sen vuoksi oikeusapua ei *1 momentin* mukaan anneta, jos hakija kykenee itse selviytymään asiasta tai jos asialla on hakijalle vähäinen merkitys huomioon ottaen asian laatu, riidan kohteen arvo ja hakijan olosuhteet kokonaisuudessaan taikka jos asiasta aiheutuisi kohtuuttomat kustannukset saatavaan hyötyyn nähden.

Pääsääntönä on, ettei oikeusapua anneta elinkeinonharjoittajan elinkeinotoimintaa koskevassa asiassa. Erityisistä syistä kokonaisarvion perusteella olisi kuitenkin mahdollista antaa oikeusapua esimerkiksi pienyrityksille. Tätä koskeva säännös on *2 momentissa*.

Lisäksi pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan lain mukainen säännös siitä, ettei oikeusapua anneta, jos asian ajaminen olisi oikeuden väärinkäyttämistä tai asia perustuu siirrettyyn oikeuteen, jonka voidaan otaksua tapahtuneen oikeusavun saamiseksi.

6 §. Pykälässä on säännökset siitä, kuka voi toimia avustajana oikeudenkäynnissä. Pykälän 1 ja 2 momentti vastaavat maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 11 §:n 1 ja 2 momenttia. Lisäksi pykälän 3 momentissa on säännös siitä, että muissa viranomaisissa kuin tuomioistuimissa oikeusapua antaa yleensä yleinen oikeusavustaja.

7 §. Pykälässä on säännös mahdollisuudesta rajoittaa avustajan määräys koskemaan tiettyjä toimenpiteitä ja säännös avustajan oikeudesta käyttää oikeudessa sijaista. Säännös vastaa maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain vastaavia säännöksiä.

8 §. Pykälässä on säännökset siitä, milloin avustajaa ei saa määrätä. Pykälä vastaa maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 10 §:ää.

9—15 §. Pykälät sisältävät oikeusavun hakemista ja oikeusapupäätöstä koskevat säännökset. Pykälät vastaavat oikeusapulakiehdotuksen 9—16 §:ää, joskin sanontoja on jonkin verran tarkistettu. Oikeusapulakiehdotuksen 10 §:ää vastavaa pykälää ei perusratkaisun vuoksi ole.

Valiokunta on perusratkaisunsa mukaisesti kirjoittanut säännökset niin, että tuomioistuinten ja oikeusaputoimiston toimivalta erotetaan selvästi toisistaan siten, että tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa vain tuomioistuin voi päättää oikeusavun lakkauttamisesta. Muissa asioissa päätöksen tekee oikeusaputoimisto.

Valiokunta on myös tarkentanut 12 §:ään sisällytettyä säännöstä siitä, miten hakijan taloudellisissa olosuhteissa tapahtuvista muutoksista on ilmoitettava. Avustajaa ei voida velvoittaa ilmoittamaan päämiehensä taloudellisissa seikoissa tapahtuneista muutoksista, koska se vaarantaa luottamussuhteen päämiehen ja avustajan välillä. Avustajalle on kuitenkin asetettu velvoite muistuttaa päämiestään ilmoitusvelvollisuudesta silloin, kun päämiehen taloudellisissa olosuhteissa tapahtuu muutos.

16—24 §. Pykälissä on säännökset siitä, miten avustajan palkkio määrätään, miten todistajille ja tulkille maksettavat korvaukset suoritetaan ja miten sellaiset korvaukset, jotka on määrätty perittäviksi takaisin hakijalta, peritään takaisin. Säännökset vastaavat pääosin oikeusapulakiehdotuksen 17—25 §:ää.

Oikeusapumaksun osalta valiokunta toteaa erikseen, että mikäli oikeusavun saajan tulot ovat niin alhaiset, että hän olisi oikeutettu toimeentulotukeen, maksua ei peritä. Maksua ei myöskään peritä sellaisesta neuvonnasta, jota viranomaisen on velvollinen antamaan hallintomenettelylain nojalla, eikä asiakkaan ohjaamisesta oikean viranomaisen luo, eri viranomaisissa noudatettavien menettelytapojen selostamisesta eikä vähäisen neuvon antamisesta.

25 ja 26 §. Pykälissä on säännökset siitä, mitä etuuksia yleiseen oikeusapuun sisältyy ulkomail-

la hoidettavissa asioissa. Pykälät vastaavat oikeusapulakiehdotuksen 26 ja 27 §:ää.

27 §. Pykälässä on säännökset oikaisun vaatimisesta ja muutoksenhausta.

Oikeusavustajan tekemään päätökseen yleisen oikeusavun myöntämisestä on ensin vaadittava oikaisua oikeusaputoimistolta. Oikeusaputoimiston päätökseen tyytymätön saa hakea muutosta valittamalla lääninoikeuteen hallintolainkäyttölaissa säädetystä järjestyksestä.

28 §. Pykälässä on säännökset siitä, miten menettellään, jotta hakijan oikeudet säilyvät silloin, kun oikeusapuhakemus on hylätty ja päätökseen on vaadittu oikaisua. Pykälä vastaa oikeusapulakiehdotuksen 30 §:ää.

29 §. Pykälässä on säännös siitä, että yleinen oikeusavustaja voi hoitaa aloitetun toimeksianton loppuun, vaikka asiakas ei enää ole oikeutettu yleiseen oikeusapuun. Säännös on siirretty tähän 2. lakiehdotuksesta.

30 §. Pykälässä on tavanomainen asetuksenantovaltuussäännös.

31 §. Pykälässä on voimaantulosäännös, joka vastaa oikeusapulakiehdotuksen 32 §:ää kuitenkin niin muutettuna, että maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettu laki jää voimaan.

16. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain muuttamisesta (*Uusi*)

1 §. Edellä yleisperusteluissa on todettu, että vuoden 1998 talousarvioon liittyvänä muutoksena maksuton oikeudenkäynti voidaan ulottaa lääninoikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltäviin asioihin kokonaisuudessaan. Tämän perusteella valiokunta ehdottaa pykälän muuttamista.

1 a §. Valiokunta ehdottaa, että lakiin lisätään pykälä, jossa on kahden oikeusapujärjestelmän eli maksuttoman oikeudenkäynnin ja yleisen oikeusavun rajausta. Jos hakijalle on myönnetty yleistä oikeusapua, tuomioistuim voi kuitenkin määrätä avustajan, vaikka sellaista määräystä ei oikeusapupäätökseen ole sisällynyt.

5 §. Pykälässä on säännökset maksuttoman oikeudenkäynnin hakemisesta ja hakemuksen käsittelemisestä.

Valiokunta ehdottaa, että hakijan maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä varten taloudellisista olosuhteistaan antaman selvityksen oikeaksi todistaminen, joka kuuluu kunnan sosiaaliviranomaisille, siirretään oikeusaputoimiston tehtäväksi. Myös tuomioistuimeen on ennen maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä annettava oikeusaputoimiston vahvistama selvitys, josta peritään 200 markan suuruinen maksu. Muutosehdotus on tarpeen valtion talousarvioehdotuksen toteuttamiseksi.

Samalla pykälästä poistetaan tuomioistuimen mahdollisuus myöntää maksuton oikeudenkäynti ilman talousselvitystä. Säännöstä on sovellettu epäyhtenäisesti. Lain voimaantultua tuomioistuin voi niissä tapauksissa, joissa säännös on aikaisemmin ollut tarpeen, määrätä viran puolesta julkisen puolustajan.

5 a §. Valiokunta ehdottaa pykälää muutettavaksi niin, että oikeusministeriön määräyksen sijasta asetuksella säädetään ne yleiset perusteet, joiden nojalla maksuttoman oikeudenkäynnin taloudelliset edellytykset määräytyvät.

10 §. Pykälässä on säännökset siitä, milloin avustaja määrätään ja milloin avustajaa ei saa määrätä.

Maksuton oikeudenkäynti ulotetaan nyt periaatteessa kaikkiin lääninoikeuksissa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltäviin asioihin. Ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, että tuomioistuin voi määrätä avustajan asiaan, joka koskee verotusta tai julkista maksua taikka jossa valitusoikeus perustuu kunnan tai muun julkisyhteisön jäsenyyteen, ellei siihen ole erityistä syytä. Valiokunta ehdottaa näistä johtuvia muutoksia.

15 §. Pykälässä on säännökset avustajan palkkion määräämisestä.

Valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 2 momentti, jonka mukaan muutoksenhakutuomioistuin voi päättää olla suorittamatta avustajan palkkiota, jos muutoksenhaku on selvästi perusteeton.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunioittavasti ehdottaa,

että 4., 10. ja 14. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina,

että 1., 6.—9., 11. ja 13. lakiehdotus hylätään,

että 2., 3., 5. ja 12. lakiehdotus hyväksytään muutettuina ja

että hyväksytään uusi 15. ja 16. lakiehdotus seuraavasti:

2.

Laki

valtion oikeusaputoimistoista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Yleisen oikeusavun antamista varten valtio ylläpitää oikeusaputoimistoja. Oikeusaputoimistot suorittavat niille yleisestä oikeusavusta annettussa laissa (1) ja muualla laissa tai asetuksessa säädetyt tehtävät. Oikeusaputoimistolla voi olla sivutoimisto tai sivuvastaanotto.

2 §

Oikeusministeriö päättää *kuntia kuultuaan* oikeusaputoimistojen sekä sivutoimistojen ja sivuvastaanottojen sijaintikunnista.

3 (4) §

Oikeusaputoimistoa johtaa johtava *yleinen* oikeusavustaja ja siinä on tarvittava määrä muita *yleisiä* oikeusavustajia ja muuta henkilökuntaa. *Johtava yleinen oikeusavustaja ja yleinen oikeusavustaja ovat virkasuhteessa valtioon.*

(*Poist.*) Johtavan *yleisen* oikeusavustajan ja *yleisen* oikeusavustajan kelpoisuusvaatimuksena on oikeustieteen kandidaatin tutkinto sekä *riittävä* kokemus *asianajajan* työstä tai (*poist.*) tuomarin tehtävien *hoitamisesta*.

Oikeusministeriö nimittää johtavan *yleisen* oikeusavustajan ja *yleisen* oikeusavustajan. (*Uusi 3 mom.*)

4 (3) §

Jokaisen hovioikeuden tuomiopiirin alueella on oikeusaputoimen johtaja. Oikeusaputoimen johtajan tehtävänä on vastata oikeusapupalve-

luiden tasapuolisesta tarjonnasta hovioikeuden tuomiopiirin alueella. Oikeusaputoimen johtaja toimii samalla yhden oikeusaputoimiston johtavana *yleisenä* oikeusavustajana. Oikeusaputoimen johtajan hoitaessa yksittäistä toimeksiantoa häneen sovelletaan, mitä *yleisestä* oikeusavustajasta (*poist.*) säädetään.

5 §

Oikeusministeriö määrää oikeusaputoimen johtajan *hovioikeuden tuomiopiirin alueen* johtavista *yleisistä* oikeusavustajista enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. (*Poist.*)

6 §

Yleisen oikeusavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa.

Yleinen oikeusavustaja on asianajajayhdistyksen valvonnan alainen niin kuin asianajajista annetun lain (496/1958) 6, 6 a ja 7 §:ssä säädetään asianajajasta.

7 §

Yleinen oikeusavustaja ei saa olla osakkaana, yhtiömiehenä tai jäsenenä asianajotoimintaa harjoittavassa yhtiössä tai muussa yhteisössä. Hänellä ei myöskään saa olla muuta sellaista tehtäväänsä haittaavaa palkattua tointa, josta on oikeus kieltäytyä.

8 §

Oikeusaputoimisto voi antaa oikeudellista apua muullekin kuin yleiseen oikeusapuun oikeutetulle henkilölle, jos tällaisen oikeusavun antaminen helpottaa yleisen oikeusaputoiminnan järjestelyä tietyllä alueella ja asianajajan palvelusten saanti paikkakunnalla on vaikeaa. Oikeusaputoimisto voi myös avustaa henkilöä, joka ei saa asianajopalveluja paikkakunnan asianajajilta. Tällöin palveluista peritään täysi korvaus.

(2 ja 3 mom. poist.)

9 § (Uusi)

Yleisen oikeusavustajan esteellisyydestä on voimassa, mitä asianajajan esteellisyydestä säädetään tai määrätään.

Oikeusaputoimen johtaja ei saa avustaa toimialueenaan olevan hovioikeuspiirin yleisen oikeusavustajan asiakkain vastapuolta. Muuten eri oikeusaputoimistoissa työskentelevät yleiset oikeusavustajat, elleivät he yksittäisessä asiassa ole esteellisiä, voivat avustaa vastapuolia.

10 (9) §

Oikeusavun hakija on ohjattava toisen oikeusaputoimiston tai yksityisen avustajan puoleen:

- 1) jos yleinen oikeusavustaja on esteellinen toimimaan asiassa;
- 2) jos toimiston yleiset oikeusavustajat eivät työtilanteensa takia voi hoitaa kiireellistä asiaa;
- 3) jos yleisen oikeusavustajan ja oikeusavun pyytäjän väliltä puuttuu keskinäinen luottamus; tai
- 4) muusta perustellusta syystä.

11 (10) §

Yleisten oikeusavustajien on annettava toisilleen pyynnöstä virka-apua.

Yleiset oikeusavustajat voivat antaa korvauksetta virka-apua ulkomaisille oikeusapuviranomaisille.

12 § (Uusi)

Johtava yleinen oikeusavustaja tai yleinen oikeusavustaja ratkaisee ne asiat, jotka yleisestä oikeusavusta annetun lain (1) nojalla ratkaistaan oikeusaputoimistossa.

Johtava yleinen oikeusavustaja voi kirjallisesti

määrätä toimistohenkilön ratkaisemaan oikeusapuhakemukset selvissä asioissa, jos oikeusapu myönnetään hakemuksen mukaisesti.

13 (11) §

Oikeusaputoimiston henkilökuntaan kuuluva ja muu tässä laissa tarkoitettuun toimintaan osallistuva henkilö ei saa (poist.) luvattomasti ilmaista, mitä hän tehtäviään suorittaessaan on saanut tietää oikeusavun pyytäjistä ja tämän asioista.

14 (12) §

Yleisen oikeusaputoiminnan yleinen ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle.

15 (13) §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

Työskentelyn järjestämisestä oikeusaputoimistossa määrätään tarkemmin oikeusaputoimiston työjärjestyksessä, jonka vahvistaa johtava yleinen oikeusavustaja.

16 (14) §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin voidaan ryhtyä ennen lain voimaantuloa.

Valtion ylläpitämien oikeusaputoimistojen virkoja ensi kertaa täytettäessä virat voidaan täyttää haettavaksi julistamatta. Kuntien yleisten oikeusaputoimistojen vakinaiset viranhaltijat ja työsuhteeseen olevat työntekijät, jotka on nimitetty virkaan tai otettu työsuhteeseen vuonna 1996 tai aikaisemmin, nimitetään 4 §:ssä säädettyjen kelpoisuusvaatimusten estämättä (poist.) saman hovioikeuspiirin alueelle perustettaviin valtion oikeusaputoimistojen virkoihin. Asianomaisen virkamiehen suostumuksella hänet voidaan myös nimittää toisen hovioikeuspiirin alueelle perustettavaan virkaan. Nimittämisestä päättää oikeusministeriö.

Valtion virkaan 3 momentin nojalla nimitetyn henkilön palvelussuhteen ehtojen määräytymisessä otetaan kunnassa hyväksi luettu palveluajaka huomioon niin kuin se olisi valtion palvelua. Tällainen henkilö saa pitää kunnan palvelukses-

sa ansaitsemansa lomaoikeuden siirryttyään valtion palvelukseen. Siirtymisvuonna ja sitä seuraavana vuonna hän saa pitää vuosiloman vähintään saman pituisena, kuin se olisi ollut kunnan viranhaltijoita tai työntekijöitä koskevien, siirtohetkellä voimassa olleiden perusteiden mukaan.

Kunnan omistamat huonekalut ja sisustus, kirjat, toimistokoneet, atk-ohjelmat sekä muu viranomaisen kannalta tarpeellinen irtaimisto, jota käytetään yksinomaan yleistä oikeusaputoi-

mistoa varten, sekä oikeusaputoimen arkistot on tämän lain voimaan tullessa luovutettava korvauksetta valtiolle.

Kunta on velvollinen luovuttamaan kolmen vuoden ajaksi tämän lain voimaantulosta valtion oikeusaputoimistolle käyttöoikeuden niihin puhelimiin, kunnan verkkopalvelimeen asettuihin atk-ohjelmiin ja tietoliikenneyhteyksiin, jotka ovat tämän lain voimaan tullessa yleisen oikeusaputoimiston käytössä.

3.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 2 luvun otsikko sekä 1—8 ja 10 § sekä lisätään 2 lukuun uusi 1 a ja 11 § ja 9 lukuun uusi 1 a § seuraavasti:

2 luku

Asianosaisen avustamisesta

1 §

Rikoksesta epäillyllä on oikeus itse huolehtia puolustuksestaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. (Uusi 1 mom.)

Epäillyn pyynnöstä hänelle on määrättävä puolustaja, jos:

1) häntä epäillään tai hänelle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen; tai

2) hän on pidätettynä tai vangittuna.

(2 ja 3 mom. poist.)

Epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, kun:

1) epäilty ei kykene puolustamaan itseään;

2) epäilty, jolla ei ole puolustajaa, on alle 18 vuotias, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa;

3) epäillyn valitsema puolustaja ei täytä puolustajalle asetettavia vaatimuksia tai kykene asianmukaisesti puolustamaan epäiltyä; tai

4) siihen on muu erityinen syy. (Uusi 3 mom.)

1 a §

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun *asianomistajalla on vaatimuksia* virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa siveelisyysrikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana; sekä

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitettussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

2 §

Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1 a §:n nojalla määrättävä yleinen oikeusavustaja tai asianajaja. Jos sopivaa yleistä oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa tai siihen on muu erityinen syy, puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asianmiehenä. Puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä.

Milloin epäilty tai asianomistaja on itse ehdot-

tanut puolustajakseen tai oikeudenkäyntiavustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi. (Uusi 2 mom.)

Puolustajaksi ei saa määrätä sitä, joka on

1) toiminut epäillyn neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa;

2) epäiltyinä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan puolustajan tehtävässä; tai

3) muulla perusteella esteellinen. (Uusi 3 mom.)

Jos epäillylle määrätään puolustaja, hänelle ei voida määrätä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) tai yleisestä oikeusavusta annetun lain (/) nojalla avustajaa. Jos epäillylle on määrätty avustaja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain tai yleisestä oikeusavusta annetun lain nojalla ennen kuin hänelle määrätään puolustaja, on avustaja määrättävä puolustajaksi.

3 §

Sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, joka ei esitä oikeudenkäynnissä vaatimuksia ja jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys.

4 §

Puolustajan, (poist.) asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määrää se tuomioistuim, jossa rikosasia on vireillä tai jossa se voidaan panna vireille. Jos asian käsittely on päättynyt eikä muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädetty aika ole vielä kulunut umpeen, edellä mainitut määräykset antaa asiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa yhden tuomarin kokoonpanossa ja hovioikeus yksijäsenisenä. Määräys voidaan siirtää käsiteltäväksi yhdessä sen rikosasian kanssa, jota varten määräystä pyydetään. Kun määräyspyyntöä ei kansliakäsittelyssä ratkaista pyynnön mukaisesti, päätöksen anta-

mispäivä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti hyvissä ajoin ennen päätöksen antamista.

Jos 1 §:n mukaiset edellytykset puolustajan määräämiselle lakkaavat, puolustajan määräys raukeaa. Puolustajan, (poist.) asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräyksen peruuttamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa säädetään avustajasta.

5 § (Uusi)

Puolustaja ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja ei saa ilman tuomioistuimen lupaa panna toista sijaansa.

6 § (Uusi)

Puolustaja ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen huolellisesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvomaan päämiehensä etua ja oikeutta sekä siinä tarkoituksessa edistämään asian selvittämistä.

7 § (Uusi)

Puolustajan ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan tulee niin pian kuin mahdollista neuvotella päämiehensä kanssa ja ryhtyä valmistelemaan hänen avustamistaan sekä ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, joita tämän oikeuksien valvomisen vaatii. Hänen on tarvittaessa avustettava päämiestään myös haettaessa muutosta ylemmässä oikeusasteessa.

Puolustajalle ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle tämän luvun nojalla annettu määräys on voimassa myös erillisessä oikeudenkäynnissä, johon asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus 3 luvun 3 §:n nojalla määrätään käsiteltäväksi. (Uusi 2 mom.)

8 §

Puolustajasta ja asianomistajan avustajasta on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäyntiasiamiehestä ja -avustajasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa (poist.).

10 §

Tämän luvun mukaan määrätylle puolustajalle, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle ja tukihenkilölle sekä puolustajan saaneen vastaajan

ja oikeudenkäyntiavustajan saaneen asianomistajan nimeämälle todistajalle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvien osin, mitä *maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain* 8 §:ssä, 15 §:ssä sekä 16 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään avustajan ja todistajan palkkioista ja korvauksista.

Vastapuolen korvausvelvollisuudesta valtiolle on soveltuvin osin voimassa, mitä *maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain* 21 §:ssä säädetään.

Edellä 4 §:ssä ja tässä pykälässä tarkoitettuihin päätöksiin haetaan muutosta noudattaen soveltuvien osin, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23, 24 ja 27 §:ssä säädetään. (Uusi 3 mom.)

11 §

Jos tuomioistuin toteaa epäillyn syyllistyneen rikokseen, jonka esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten hänelle oli määrätty puolustaja, hänet on velvoitettava korvaamaan valtiolle sen varoista 10 §:n nojalla maksetut korvaukset. Jos epäilty täyttää *maksuttoman oikeudenkäynnin tai oikeusavun saamisen taloudelliset edellytykset*, korvaus ei saa olla suurempi kuin *maksuttomasta*

oikeudenkäynnistä annetun lain tai yleisestä oikeusavusta annetun lain mukainen korvaus olisi.

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

1 a §

Jos (*poist.*) syyttäjän syyte tai muu vaatimus hylätään tai jätetään tutkimatta taikka jää silleen, *valtio on vastaajan vaatimuksesta velvollinen korvaamaan vastaajan kohtuulliset oikeudenkäyntikulut.*

Jos samassa asiassa on esitetty useita syytteitä tai muita vaatimuksia, joista osa hyväksytään ja osa ratkaistaan 1 momentin mukaisesti, oikeudenkäyntikulujen korvausta ei tuomita, ellei ole erityistä syytä sen suorittamiseen osaksi. Oikeudenkäyntikulujen korvausta ei *kuitenkaan* tuomita vastaajalle, joka *valheellisella tunnustuksella tai muuten tahallisesti on antanut aiheen syytteen nostamiseen.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 . Lain 9 luvun 1 a §:ää sovelletaan kuitenkin vasta 1 päivästä tammikuuta 1999.

5.

Laki

vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä 9 päivänä heinäkuuta 1953 annetun lain (317/1953) 8 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 303/1971, seuraavasti:

8 §

Vankilaoikeudessa voidaan tässä laissa tarkoitettuja asioita käsiteltäessä myöntää maksuton oikeudenkäynti ja määrätä rikoksenteikijälle oikeudenkäyntiavustaja niin kuin maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa (87/1973)

säädetään. Selvitystä taloudellisista olosuhteista ei tarvitse esittää, ellei vankilaoikeus toisin määrää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19.

12.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 14 §:n (poist.) muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 14 §:n 2 momentti (poist.), sellaisena kuin se on laissa 1052/1991, seuraavasti:

12 luku

Asianosaisista

14 §

—————
 Tuomioistuimen on kuitenkin huolehdittava yksipuolisen tuomion tiedoksiantamisesta, jos;

1) saaminen on määrätty maksettavaksi sen vakuutena olevasta kiinteästä omaisuudesta; tai

2) se, jota vastaan yksipuolinen tuomio on annettu, on siinä velvoitettu suorittamaan valtiolle korvausta *maksuttomasta oikeudenkäynnistä*

tä annetun lain (87/1973) tai yleisestä oikeusavustuksesta annetun lain () nojalla.

15 luku

Oikeudenkäyntiasiamiehestä

4 §

(Poist.)

Tämä laki tulee voimaan päivänä
 kuuta 19 .

15.

Laki**yleisestä oikeusavusta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Yleiset säännökset

1 §

Yleisellä oikeusavulla tarkoitetaan tässä laissa tarpeellisen oikeusavun antamista valtion varoin henkilöille, jotka huomioon ottaen heidän tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat eivät vaikeuksitta kykene itse hankkimaan asiantuntevaa apua oikeudellisissa asioissaan.

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä ja asianosaisten avustamisesta rikosasioissa säädetään erikseen.

2 §

Yleiseen oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta ja tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa siten kuin 6—8 §:ssä säädetään. Lisäksi valtio vastaa tarpeellisista tulkkaus- ja käännöskuluista sekä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 7—9 §:n mukaisesti korvauksista ja kuluista.

Yksittäisessä asiassa yleiseen oikeusapuun kuuluvat ne toimenpiteet, jotka siinä ovat tarpeen huomioon ottaen asian laatu ja merkitys, riidan kohteen arvo ja olosuhteet kokonaisuudessaan.

Yleisestä oikeusavusta ulkomailla hoidettavassa asiassa säädetään 25 §:ssä.

3 §

Yleistä oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa, sekä Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen valtion kansalaiselle, joka työskentelee tai on työnhaussa Suomessa siten kuin työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella annettu neuvoston asetus (ETY) N:o 1612/68 ja Euroopan talousalueesta tehty sopimus edellyttävät.

Muulle henkilölle annetaan yleistä oikeusapua, jos hänen asiansa on käsiteltävä Suomen tuomioistuimessa. Muussa asiassa tällaiselle henkilölle voidaan antaa yleistä oikeusapua erityisestä syystä.

Yleistä oikeusapua ei anneta yhtiölle tai yhteisölle.

4 §

Yleistä oikeusapua annetaan hakemuksesta korvauksetta tai osakorvausta vastaan (omavastuuosuus) hakijan taloudellisen aseman perusteella.

Asetuksella säädetään ne yleiset perusteet, joiden nojalla oikeusavun hakijan kuukausittaisia käyttövaroja, omaisuutta, elatusvelvollisuutta ja muita taloudelliseen asemaan vaikuttavia seikkoja arvioidaan harkittaessa oikeusavun antamista ja siitä perittävää korvausta.

5 §

Yleistä oikeusapua ei anneta, jos hakija kykenee itse valvomaan etuaan ja oikeuttaan asiassa, jos asialla on hakijalle vähäinen merkitys tai jos oikeusavun antaminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia verrattuna siitä hakijalle koituvaan hyötyyn.

Yleistä oikeusapua ei anneta elinkeinonharjoittajan elinkeinotoimintaa koskevassa asiassa, ellei siihen ole erityistä syytä huomioon ottaen toiminnan laatu ja laajuus, elinkeinonharjoittajan taloudellinen ja henkilökohtainen tilanne ja olosuhteet kokonaisuudessaan.

Yleistä oikeusapua ei anneta, jos asian ajaminen olisi oikeuden väärinkäyttämistä tai jos asia perustuu siirrettyyn oikeuteen ja on aiheutta otaksua siirron tapahtuneen oikeusavun saamiseksi.

6 §

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n mukaisissa asioissa avustajaksi määrätään yleinen oikeusavustaja tai tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja. Yksityiseksi avustajaksi on määrättävä asianajaja tai muu tehtävään kykenevä henkilö, joka lain mukaan saa olla toisen asiamiehenä. Rikosasiassa vangitulle ja vangittavaksi vaaditulle sekä 18 vuotta nuoremmalle henkilölle, jolle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta saattaa seurata vapausrangaistus, on avustajaksi kuitenkin määrättävä asianajaja tai erityisestä syystä muu oikeustieteen kandidaatin tai sitä vastaavan aikaisemman tutkinnon suorittanut henkilö.

Milloin yleisen oikeusavun saaja on itse ehdottanut avustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

Muissa asioissa yleistä oikeusapua antaa yleinen oikeusavustaja. Näissäkin asioissa yksityinen avustaja voidaan määrätä valtion oikeusaputoimistoista annetun lain (1) 10 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

7 §

Avustajan määräys voidaan rajoittaa koskemaan määrättyjä toimenpiteitä. Tällaista määrystä voidaan oikeudenkäynnin aikana laajentaa.

Avustaja saa hyväksyttävästä syystä tilapäisesti panna sijaansa avustajan kelpoisuusvaatimukset täyttävän toisen henkilön.

8 §

Avustajaa ei saa määrätä:

1) hakemusasiassa, ellei siihen ole erityisen painavia syitä;

2) yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai jossa muutoin odotettavissa olevaan rangaistukseen ja asian selvitettyyn tilaan nähden syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan määräämistä; eikä

3) hallintotuomioistuimessa asiassa, joka koskee verotusta tai julkista maksua, ellei siihen ole erityisen painavia syitä, eikä asiassa, jossa valitus-oikeus perustuu kunnan tai muun julkisyhteisön jäsenyyteen.

Tässä pykälässä tarkoitetuissa asioissa yleiseen oikeusapuun kuuluu neuvonta.

Oikeusapupäätös

9 §

Yleistä oikeusapua haetaan oikeusaputoimistolta. Hakijan on esitettävä selvitys taloudellisista olosuhteistaan ja asiasta, jossa hän hakee yleistä oikeusapua.

10 §

Oikeusaputoimisto päättää yleisen oikeusavun myöntämisestä ja määrää avustajan. Oikeusaputoimisto ei kuitenkaan saa määrätä yksityistä avustajaa sellaiseen tuomioistuimessa käsiteltävänä olevaan asiaan, jossa on aloitettu suullinen valmistelu tai pääkäsittely.

Jos yleinen oikeusavustaja on esteellinen pääasiassa, oikeusavun hakija ohjataan tekemään hakemus toiseen oikeusaputoimistoon. Hakijan pyynnöstä päätös voidaan kuitenkin tehdä kyseisessä oikeusaputoimistossa, jolleivät olosuhteet edellytä siirtoa. Vastapuolta avustava yleinen oikeusavustaja ei saa ratkaista oikeusapuhakemusta.

Yleistä oikeusapua myönnetään hakemuspäivästä lukien tai erityisestä syystä taannehtivasti.

11 §

Oikeusapupäätöksestä tulee ilmetä:

- 1) asia, johon oikeusapu myönnetään;
- 2) hakijan taloudellinen asema;
- 3) päivämäärä, mistä lukien yleinen oikeusapu myönnetään;
- 4) mitä etuuksia yleiseen oikeusapuun sisältyy;
- 5) mikä osa ja kuinka paljon enintään saajan on korvattava oikeusavun kustannuksista valtiolle; sekä
- 6) avustajan nimi, jos avustaja määrätään.

12 §

Oikeusavun saajan on toimeksiannon kestäessä ilmoitettava oikeusaputoimistolle taloudellisissa olosuhteissaan tapahtuvista muutoksista. Avustajan on muistutettava päämiestään edellä mainitusta velvollisuudesta, kun tämän taloudelliset olosuhteet muuttuvat.

13 §

Jos oikeusavun saajan taloudelliset olosuhteet ovat muuttuneet, oikeusaputoimisto voi muuttaa oikeusapupäätöksen. Oikeusavun saajan korvausvelvollisuutta muutettaessa määrätään, sovelletaanko uutta päätöstä taannehtivasti.

14 §

Jos yleisen oikeusavun myöntämisedellytyksiä ei ole ollut olemassa tai ne ovat lakanneet, pääasiaa käsittelevä tuomioistuin tai muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa oikeusaputoimisto päättää, että yleisen oikeusavun antaminen lakkaa. Samalla määrätään, onko yleistä oikeusapua saaneen suoritettava valtiolle korvaus saamastaan oikeusavusta, sekä vahvistetaan korvauksen määrä.

15 §

Tuomioistuin voi käsittelemässään asiassa oikeusavun saajan tai avustajan perustellusta pyynnöstä tai pätevästä syystä omasta aloitteestaan peruuttaa avustajan määräyksen ja määrätä toisen avustajan.

Muussa kuin tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa oikeusaputoimisto voi 1 momentissa mainituilla perusteilla peruuttaa avustajan määräyksen ja määrätä toisen avustajan.

Korvaukset

16 §

Tämän lain mukaan määrätyle yksityiselle avustajalle suoritetaan valtion varoista kohtuullinen palkkio tarpeellisista toimenpiteistä ja korvaus kuluista. Palkkion määräämistä varten avustajan on esitettävä selvitys asiassa suorittamistaan toimista ja kuluistaan. Avustaja ei saa periä palkkiota oikeusavun saajalta oikeusapuasiassa. Muu sopimus on mitätön.

Jos avustajaksi on määrätty henkilö, joka ei yleisesti hoida asianajotehtäviä kyseisessä tuomioistuimessa, korvataan matkustamisesta syntyvä lisäkulu ainoastaan, jos siihen on erityisiä syitä.

Asetuksella säädetään tarkemmin tässä pykälässä tarkoitettujen palkkioiden ja korvausten perusteista.

17 §

Muutoksenhakutuomioistuin voi päättää, että avustajan palkkiota ei korvata valtion varoista, jos muutoksenhakemus on selvästi perusteeton.

18 §

Pääasian käsittelevä tuomioistuin määrää yksityiselle avustajalle, todistajalle ja tulkille valtion varoista maksettavan palkkion ja korvauksen sekä yleistä oikeusapua saaneelle maksettavat korvaukset hänen ennen yleisen oikeusavun myöntämistä mahdollisesti maksamistaan yleiseen oikeusapuun kuuluvista etuuksista.

Todistajalle tulevien korvausten määräämisestä sekä niiden ja muiden todistelukustannusten suorittamisesta ja muutoksenhakemisesta korvauksen määrää koskevaan ratkaisuun on voimassa, mitä tuomioistuimessa kuullulle todistajalle valtion varoista maksettavista korvauksista säädetään.

Johtava yleinen oikeusavustaja määrää avustajalle ja tulkille maksettavan korvauksen asioissa, joita ei käsitellä tuomioistuimessa.

19 §

Asetuksella säädetään perusteet, joita noudetaan määrättäessä yleistä oikeusapua saaneen omavastuuosuus. Perusteissa otetaan huomioon oikeusavun antamisesta aiheutuvat kustannukset.

20 §

Oikeusavun saajalta peritään 200 markan suuruisen oikeusapumaksu. Asetuksella voidaan säätää vapautus maksusta taloudellisen aseman perusteella.

21 §

Kun yksityinen oikeusavustaja on antanut oikeusapua osakorvausta vastaan, tuomioistuin määrää oikeusavun saajan omavastuuosuuden suuruuden samalla kun se ratkaisee pääasian.

Muussa tapauksessa yleinen oikeusavustaja määrää omavastuuosuuden suuruuden. Omavastuuosuudesta tai sen osasta voidaan periä ennakosuoritus. Vähäisestä oikeudellisesta neuvosta ei peritä omavastuuosuutta.

22 §

Jos omavastuuosuutta tai oikeusapumaksua ei ole suoritettu eräpäivänä, saadaan viivästyneelle määrälle periä vuotuisena viivästyskorkona korkolain (633/1982) 4 §:n 3 momentin mukainen viivästyskorko kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona tuomioistuin on vahvistanut maksuvelvollisuuden tai jona maksuvelvolliselle on lähetetty lasku.

23 §

Oikeusaputoimiston päätöksen nojalla saadaan oikeusavun saajalta ulosottaa omavastuuosuus, ne valtion varoista oikeusavun saaneen puolesta maksetut kulut, jotka eivät kuulu yleisen oikeusavun etuuksiin, sekä oikeusapumaksu ilman tuomiota tai päätöstä siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/1961) säädetään. Ennen perimispäätöstä oikeusaputoimiston on varattava maksuvelvolliselle tilaisuus tulla kuulluksi.

24 §

Jos oikeusavun saajan vastapuoli olisi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasiassa annetun lain (689/1997) 9 luvun tai hallintolainkäyttölain (586/1996) 13 luvun nojalla velvollinen korvaamaan oikeusavun saajan oikeudenkäyntikulut, hänet on veloitettava korvaamaan valtiolle asiasta aiheutuvat kulut sekä oikeusavun saajalle tämän asiassa suorittamat kulut ja omavastuuosuus. Korvaus voidaan jättää tuomitsematta tai sen määrää alentaa, jos korvausvelvollisuus asianomaisen taloudellisiin oloihin nähden muodostuisi kohtuuttomaksi.

Avustajan on annettava selvitys asiassa suoritamistaan toimista ja aiheutuneista kuluista sekä oikeusavun saajalle aiheutuneista kuluista.

Erinäiset säännökset

25 §

Ulkomailla hoidettavissa asioissa yleinen oikeusapu kattaa yleisen oikeudellisen neuvonnan.

Erityisen painavista syistä oikeusministeriö voi myöntää 1 momentissa tarkoitettua laajemman

oikeusavun ulkomailla hoidettavaan asiaan. Näissä asioissa oikeusministeriö määrää valtion varoista suoritettavat välttämättömät palkkiot ja korvaukset.

26 §

Yleiseen oikeusapuun kuuluvaa oikeudellista neuvontaa annetaan kansainvälisluonteisten oikeudenkäyntien helpottamisesta tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 47/1988) määrätyin edellytyksin henkilöille, jotka eivät voi saada yleistä oikeusapua 3 §:n nojalla.

27 §

Oikeusaputoimiston tämän lain nojalla tekemään päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Hakija voi esittää oikaisuvaatimuksen asiassa oikeusaputoimistolle 30 päivän kuluessa oikeusapupäätöksen tiedoksi saamisesta. Vaatimuksessa on ilmoitettava, miltä osin hakija on päätökseen tyytymätön.

Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen saadaan hakea muutosta valittamalla läänioikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Yleisen oikeusavun myöntämistä koskeva valitus on käsiteltävä läänioikeudessa kiireellisenä.

28 §

Kun oikeusapuhakemus on hylätty ja päätökseen on vaadittu oikaisua, yleisen oikeusavustajan on oikeusavun hakijan pyynnöstä huolehdittava niistä toimenpiteistä, jotka ovat välttämättömiä hakijan oikeuksien säilyttämiseksi siihen saakka, kunnes määräaika valituksen tekemiseen on kulu-
nut tai, jos valitus on jätetty, kunnes valitus on ratkaistu läänioikeudessa. Jos valitus hylätään, hakijalta peritään korvaus suoritetuista toimenpiteistä. Korvauksesta tai sen osasta voidaan periä ennakkosuoritus.

29 §

Yleinen oikeusavustaja voi hoitaa aloitetun toimeksiannon loppuun, vaikka asiakas taloudellisesti tilanteessaan tai asiassa tapahtuneiden muutosten johdosta ei enää ole oikeutettu yleiseen oikeusapuun. Tältä osin oikeusaputoimiston palveluista peritään täysi korvaus.

30 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

Voimaantulo

31 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tällä lailla kumotaan yleisestä oikeusaputoiminnasta 2 päivänä helmikuuta 1973 annettu laki (88/1973) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin voidaan ryhtyä ennen lain voimaantuloa.

Mitä muussa laissa säädetään yleisestä oikeusaputoiminnasta annetusta laista, noudatetaan sen sijasta soveltuvien osin, mitä tässä laissa säädetään.

Asiassa, johon ennen tämän lain voimaantuloa on myönnetty yleistä oikeusapua, sovelletaan edelleen yleisestä oikeusaputoiminnasta annettua lakia soveltuvien osin. Yleinen oikeusavustaja, joka on avustanut yleistä oikeusapua saanutta, on edelleen velvollinen toimimaan hänen avustajanaan.

Yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain 20 §:n mukaan yleistä oikeusapua saaneen kunnalle suoritettavaksi määrättävät korvaukset määrätään valtiolle ja 21 a §:n mukaan tämän vastapuolen kunnalle suoritettavaksi tuomittavat korvaukset tuomitaan valtiolle päivästä kuuta 19 lukien.

16.

Laki

maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 21 §:n 2 momentti,

muutetaan 1 §:n 1 momentti, 5, 5 a, 10 ja 15 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 1 momentti osaksi laeissa 1125/1988 ja 200/1996, 5 § laissa 736/1988 ja mainituissa laissa 1125/1988, 5 a § laissa 1668/1992, 10 § laissa 3/1977 sekä mainituissa laeissa 1125/1988 ja 1668/1992 ja 15 § osaksi viimeksi mainituissa laissa, sekä

lisätään lakiin uusi 1 a § seuraavasti:

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädettyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksista kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosotto-lain mukaisessa valitusasiassa;

2) sotaoikeudessa käsiteltävässä asiassa;

3) vesioikeudessa tai vesiyltioikeudessa taikka maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;

4) läänioikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa; tai

5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyn määrärajan palauttamista 1—4 kohdassa tar-koitetuissa asioissa.

1 a §

Maksutonta oikeudenkäyntiä ei myönnetä, jos asianomaiselle annetaan oikeusapua yleisestä oikeusavusta annetun lain () nojalla. Asianomaiselle voidaan myöntää maksuton oikeudenkäynti ja määrätä avustaja tässä laissa säädettyin edellytyksin, vaikka hänen oikeusapuhakemuksensa on kokonaan tai osittain hylätty tai vaikka yleiseen oikeusapuun ei sisälly avustajan määräystä.

5 §

Maksutonta oikeudenkäyntiä voidaan pyytää kirjallisesti tai asian suullisessa käsittelyssä myös suullisesti. Pyynnön yhteydessä hakijan on annettava kirjallinen *oikeusaputoimiston vahvistama selvitys* varallisuusoloistaan ja elatusvelvollisuudestaan. (Poist.)

Oikeusaputoimiston selvityksestä peritään 200 markan suuruinen maksu. Asetuksella voidaan säätää vapautus maksusta taloudellisen aseman perusteella.

Milloin maksutonta oikeudenkäyntiä pyydetään ennen asian käsittelyä, kantajan tai muun asian vireillepanijan on pyyntönsä yhteydessä esitettävä lisäksi haastehakemus tai muu asian laatua osoittava asiakirja sekä vastapuolen mahdollisesti saamansa haaste taikka muu vaatimus-kirjelmä tai niiden jäljennös. Milloin rikosasiassa maksutonta oikeudenkäyntiä pyydetään ennen kuin rikoksen johdosta on esitetty vaatimus, hakijan on esitettävä selvitys tutkittavana olevasta asiasta ja hänen asemastaan siinä. Esitutkinta-viranomainen on hakijan pyynnöstä velvollinen antamaan selvityksen hakijalle.

5 a §

Asetuksella säädetään ne yleiset perusteet, joiden nojalla maksuttoman oikeudenkäynnin hakijan kuukausittaisia käyttövaroja, omaisuutta, elatusvelvollisuutta ja muita taloudelliseen asemaan vaikuttavia seikkoja on arvioitava harkittaessa maksuttoman oikeudenkäynnin myöntä-mistä ja siitä perittävää korvausta.

10 §

Jos maksuttoman oikeudenkäynnin saanut ei kykene ilman avustajaa asianmukaisesti valvoamaan etuaan ja oikeuttaan asiassa, maksuttoman oikeudenkäynnin myöntäneen tai, milloin tuomioistuinkäsittely on alkanut, asiaa käsittelevän tuomioistuimen on määrättävä avustaja.

Avustajaa ei saa määrätä:

1) hakemusasioissa, ellei siihen ole erityisen painavia syitä;

2) yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai jossa muutoin odotettavissa olevaan rangaistukseen ja asian selvitettyyn tilaan nähden syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan määräämistä; eikä

3) hallintotuomioistuimessa asiassa, joka koskee verotusta tai julkista maksua, ellei siihen ole erityisen painavia syitä, eikä asiassa, jossa valitus-oikeus perustuu kunnan tai muun julkisyhteisön jäsenyyteen.

Avustajan määräys voidaan rajoittaa koskemaan määrättyjä toimenpiteitä. Tällaista määräystä saadaan oikeudenkäynnin aikana laajentaa.

15 §

Tämän lain mukaan määrättyllä oikeuden-

käyntiavustajalla, ei kuitenkaan yleisellä oikeusavustajalla, on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen palkkiostaan ja ajanhukasta sekä korvaus tarpeellisista kuluistaan. Palkkiota ja kulujen korvausta määrättäessä on niiden määrään vaikuttavana seikkana otettava huomioon erityisesti asian laatu ja vaativuus, suoritettun työn laatu sekä se, onko ollut erityisiä syitä määrätä avustaja tuomioistuinpaikkakunnan ulkopuolelta.

Muutoksenhakutuomioistuin voi päättää, että avustajan palkkiota ei korvata valtion varoista, jos muutoksenhakemus on selvästi perusteeton.

Milloin avustaja on saanut tilapäisesti panna sijaansa toisen henkilön, voidaan sijaisen suorittamista avustajantehtävistä tuleva palkkio ja korvaus määrätä erikseen maksettavaksi hänelle.

Avustaja ei saa edustaa itselleen 1—3 momentissa tarkoitettua palkkiota ja korvausta siltä, jonka avustajaksi hänet on määrätty tai hyväksytty. Muu sopimus on mitätön. Asetuksella säädetään tarkemmin tässä pykälässä tarkoitettujen palkkioiden ja korvausten perusteista.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*

Helsingissä 5 päivänä joulukuuta 1997

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Henrik Lax /r
vpj. Matti Vähänäkki /sd
jäs. Sulo Aittoniemi /kesk
Juhani Alaranta /kesk (osittain)
Janina Andersson /vihr
Toimi Kankaanniemi /skl
Juha Karpio /kok
Anne Knaapi /kok (osittain)
Pekka Kuosmanen /kok

Annika Lapintie /vas
Kari Myllyniemi /kesk
Reino Ojala /sd
Markku Pohjola /sd (osittain)
Heikki Rinne /sd (osittain)
Pekka Saarnio /vas
Säde Tahvanainen /sd
Jukka Tarkka /nuors (osittain).

VASTALAUSE

Perustelut

Yhdymme pääosin kaikkeen lakivaliokunnan mietinnössä esitettyyn. Emme kuitenkaan voi hyväksyä kahta pykälää lakivaliokunnan ehdotamassa muodossa. Sen vuoksi esitämme seuraavaa:

2. Laki valtion oikeusaputoimistoista

Suomessa on tällä erää yli 160 kunnallista oikeusaputoimistoa. Hallituksen esityksen perusteella laadittu lakivaliokunnan mietintö keskittää yleiset oikeusaputoimistot lähinnä käräjäoikeuspaikkakunnille eli 70 kuntaan. Tällaista heikennystä emme voi hyväksyä. Ihmiset asetetaan lain edessä eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, millä paikkakunnalla ihminen sattuu asumaan, koska oikeusavun saanti huomattavasti vaikeutuu. Kun tämä koskee vielä sitä osaa kansaa, jolla on oikeus ilmaiseen oikeudenkäyntiin, on lakivaliokunnan mietinnössä hyväksytty lainsäädännös näiltä osin suuri heikennys nykyiseen tilaan.

Mielestämme ei riitä, että asiaan kiinnitetään huomiota mietinnössä, vaan lain 1 §:ään on lisättävä uusi 2 momentti.

3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitykseen liittyvät eräät lait olivat puutteellisesti valmisteltuja. Tästä syystä 1. lakiehdotus ehdotetaan hylättäväksi ja tehtäväksi erilainen ratkaisu asiaan. Hylkäämisen tärkeimpänä syynä on ko. lain 1 luvun 8 §, jossa räikeästi estetään vapaa kilpailu asianajajien ja muitten lakimiesten kesken. Lisäksi sama pykälä estää asianosaisten oikeuden vapaasti valita oikeudenkäyntiavustajansa, vaikka se on ihmisoikeusoppimuksen mukaan kiistaton oikeus ja jonka loukkaaminen on hyvin vakava asia.

Kaikesta tästä huolimatta valiokunta ehdottaa 3. lakiehdotuksen (ROL:n) 2 luvun 2 §:n 1 momentin säilyttämistä lähes ennallaan, vaikka se sisältää juuri samat kyseenalaiset elementit,

jotka 1. lakiehdotuksen 1 luvun 8 §:ssä oli havaittu huonoiksi. Tästä pykälästä on ehdottomasti poistettava kilpailun estävät maininnat, ja muutenkin kirjoitettava se niin, että asianosainen saa vapaasti valita oikeudenkäyntiavustajansa.

Tämän vuoksi katsomme, että 2 luvun 2 §:n 1 momentti on kirjoitettava erilaiseen muotoon.

Ehdotus

Edellä esitetyn perusteella ehdotamme,

että 2. lakiehdotuksen 1 § ja 3. lakiehdotuksen 2 luvun 2 § muutetaan näin kuuluviksi:

2. lakiehdotus

1 §

(1 mom. kuten LaVM)

Niihin kuntiin, joissa on ollut 1.12.1997 kunnallinen oikeusaputoimisto, on sijoitettava vähintään yleisen oikeusaputoimiston sivutoimisto. (Uusi 2 mom.)

3. lakiehdotus

2 luku

Asianosaisen avustamisesta

2 §

Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1 a §:n nojalla määrättävä yleinen oikeusavustaja, (*poist.*) asianajaja (*poist.*) tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä. Puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä.

(2—4 mom. kuten LaVM)

Helsingissä 5 päivänä joulukuuta 1997

Kari Myllyniemi /kesk
Juhani Alaranta /kesk

Sulo Aittoniemi /kesk
Toimi Kankaanniemi /skl

